

Høringsvar – «På lik linje - Temaplan, del 1» saksnummer 23/3942

NAKU vil takke for muligheten til å gi innspill til høringsnotat om temaplan del 1 «På lik linje» i Sandefjord kommune.

Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming (NAKU) ble opprettet av Sosial- og helsedirektoratet i 2006 og er statlig finansiert. NAKU formidler relevant kunnskap og fagressurser gjennom en digital kunnskapsbank, og skriftlig og muntlig formidling som kommunale tjenesteytere kan bruke som støtte og veiledning i sitt daglige arbeid. NAKU skal knytte etater, forskningsinstitusjoner og miljøer fra både første- og andrelinjetjenesten sammen, slik at fagkompetansen kommer utviklingshemmede til gode.

NAKU vil poengtere at grunnet sen avklaring om ønsket høringsuttalelse, er kun enkelte satsningsområder i temaplanen kommentert.

Generell kommentar: NAKU vil anerkjenne at Strategi- og handlingsplanen skal ta/tar utgangspunkt i NOU - På lik linje 2016:17 og Helsedirektoratets nasjonale veileder «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming». NAKU vil understreke betydningen av at Sandefjord kommune arbeider systematisk med oppfølging av den nasjonale veilederen blant annet ved å lage en plan/strategi for hvordan dette skal gjøres og dokumenteres fremover. Vi vil også understreke betydningen av at det utvikles planer for evaluering av alle innsatsområder som beskrives i temaplanen.

Selvstendighet

Selvstendighet forstås å være hovedmålet for kommunens satsing i temaplan del 1, og at økt selvstendighet vil være ønsket resultat etter godt arbeid på de andre satsingsområdene.

I temaplanen står det at «det mest virkningsfulle i et ressursperspektiv er hvis flest mulig kan leve trygge og gode liv uten å bo i heldøgns bemannende botiltak». NAKU ønsker å kommentere at det også i et selvstendighetsperspektiv, for enkelte personer med utviklingshemming, vil være best å bo i heldøgns omsorg med tilgang til tett tilpasset oppfølging. Mens det for andre, med mindre

bistandsbehov, vil være bedre å bo utenfor et heldøgns omsorgstiltak.

CRPD artikkel 19 sier at personer med utviklingshemming, og andre som kan ha behov for ulike former for støtte og oppfølgingstjenester ikke skal måtte bo i en bestemt boform (St.meld. nr 8, 2022-2023). NAKU oppfordrer Sandefjord kommune til å vurdere målet «det skal legges til rette for at flere fremover kan motta ambulerende oppfølging og etterspørselen etter heldøgns omsorg reduseres». NAKU tilrår at målsetningen er «bolig etter behov» fremfor fremheving av en type bo- og oppfølgingsordning fremfor andre. NAKU anbefaler at Sandefjord kommune tydeliggjør i temaplanen hvordan en modell med ambulante tjenester kan ivareta aspekter som ivaretagelse av tjenestemottakere sine behov for aktivitet ut fra egen vilje og preferanser. Vi vil særlig peke på at ambulante tjenestemodeller fordrer god organisering for å kunne ivareta personsentrerte og tilrettelagte tjenester.

Vi ser at temaplanen viser til tilrettelegging for større fagmiljøer. NAKU vil påpeke at større fagmiljøer også kan føre til større antall ansatte å forholde seg til for personer med utviklingshemming (Tøssebro, 2019). Det er viktig at Sandefjord kommune arbeider systematisk for god organisering av nye fagmiljø slik at de bygger opp under kontinuitet, trygghet og aktiv deltakelse i hverdagslige aktiviteter for tjenestemottakerne.

Selvbestemmelse og rettsikkerhet

NAKU vurderer at temaet selvbestemmelse blir beskrevet på god måte i temaplanen. Vi ønsker allikevel å kommentere mulige utfordringer knyttet til utøvelse av selvbestemmelsesretten, og vi vil minne om at selvbestemmelse omfatter langt mer enn selvstendighet (Guddingsmo, 2019; Witsø & Kittelsaa, 2019 i Tøssebro, 2019).

Mange personer med utviklingshemning vil kunne ha behov for støtte til utøvelse av selvbestemmelse i enkelte situasjoner. Støtte søkes gjerne hos familie eller tjenesteytere. For at denne bistanden kan være tilstrekkelig støttende, fordrer dette god relasjon mellom partene (NOU 2016:17). NAKU vil poengtere betydningen av og tilrettelegging for at gode relasjoner kan opprettes og ivaretas også ved en modell som ønsker økende ambulerende tjenester. NAKU anbefaler sterkt fokus på kompetanse/kompetanseheving om arbeid med selvbestemmelse og beslutningsstøtte i kommunens modell med økende ambulerende tjenester. På hvilken måte ansatte og tjenestene skal arbeide med beslutningsstøtte kan gjerne skrives mer frem i planen. Her kan vi anbefale tre tekster om [beslutningsstøtte som ligger i vår kunnskapsbank](#). NAKU vil presisere at ivaretagelse av rettsikkerhet er nært knyttet til at personene får tjenester ut ifra vedtak og individuelle behov, og

anbefaler at dette fremskrives/tydeliggjøres i dette kapitlet som handler om selvbestemmelse og rettsikkerhet.

NAKU vil anerkjenne at det i arbeidet med planen er lagt stor vekt på medvirkning og vil anbefale at det lages en transparent plan for hvordan det videre medvirkningsarbeidet skal foregå, hvordan og hvor ofte det skal rapporteres fra medvirkningsarbeidet og hvordan det skal gjøres til de det gjelder.

Samhandling om tidlig innsats, hverdagsmestring og likeverdige helsetjenester

Det er dokumentert at personer med utviklingshemming har dårligere helseoppfølging enn befolkningen for øvrig (Helsedirektoratet, 2021; NAKU 2007). Diagnosen utviklingshemming kan overskygge underliggende sykdommer som medfører at symptomer og sykdommer feiltolkes og blir oversett (NAKU, 2007). NAKU vil fremheve viktigheten av regelmessig helseoppfølging og aktiv tilrettelegging for årlige helsekontroller av voksne og eldre med utviklingshemming (Helsedirektoratet, 2021). Helsedirektoratets veileder «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming» viser til «skal, må og bør»-krav knyttet til helseoppfølging av personer med utviklingshemming. Vi vil i denne sammenheng vise til NAKUs temasider om veilederen (<https://naku.no/kunnskapsbanken/kap6-1>). Vi vil også vise til at det er utviklet informasjonsmateriell om helseoppfølging av voksne og eldre personer med utviklingshemming (aldring og helse.no).

I planen står det at sykehjem oftere bør vurderes når personer med utviklingshemming får aldersrelaterte symptomer, og er i behov av høyere helsefaglig kompetanse enn hva som er mulig å legge til rette for i det enkelte hjem. For personer med utviklingshemming har det stor betydning å bo i kjente og trygge omgivelser og ha tilgang til gode hjemmebaserte tjenester av ansatte som kjenner personene godt for at de kan leve gode hverdagsliv ut ifra sine ønsker og behov. Kompetanse om blant annet aldring og aldringsprosesser må styrkes der personene bor og mottar tjenester, i samarbeid med demens- og geriatritjenester, andre samarbeidspartnere i kommunen og i spesialisthelsetjenesten. NAKU vil minne om at det også for personer med utviklingshemming, som for øvrig befolkning, vil være ønskelig å bo i eget hjem, så lenge som mulig.

Arbeid, aktivitet og fritid

Arbeid

Å ha en jobb å gå til er av stor betydning for å oppleve mestring, sosial tilhørighet og sosiale fellesskap. Fraværet av jobb eller meningsfulle aktiviteter kan i tillegg til økonomiske bekymringer gi både sosiale og psykiske tilleggsvansker. NAKU opplever at temaplanen del 1 tar opp viktigheten av dette. Samtidig savnes en mer konkret plan for hvordan oppnå «arbeid for alle». Det finnes mange gode eksempler på dette, som prosjektet «Veier mot målet - arbeidsinkludering for personer med utviklingshemming» (NAKU 2021) eller konkrete erfaringer fra «Helt med» - prosjektet.

Ved den varslede endringen i forbeholdte VTA plasser til personer med utviklingshemming/autismespekterforstyrrelser i kommunen og som temaplanen skisserer, kan det bli vanskeligere for personer med utviklingshemming å få innpass på ordinære arbeidsmarkedstiltak, noe som vurderes å ikke være i tråd med statlige føringer (Stortingsmelding 40, 2002-2003; St.meld. St. 45, 2012-2013 og St.meld 8 2022-2023) og CRPD. NAKU er bekymret for mulige konsekvenser av den varslede endringen, og vil understreke betydningen av at Sandefjord kommune søker nye løsninger som samarbeid med næringslivet og vurderer samarbeid med aktører som jobber med arbeidsinkludering på ordinære arbeidsplasser for personer med utviklingshemming. Det bør utvikles en plan for hvordan kommunen kan utnytte at den er en stor arbeidsplass som har stor variasjon i arbeidsoppgaver som kan være egnet for tilrettelagt arbeid og sysselsetting for personer med utviklingshemming i årene fremover.

Aktivitet, fritid og ferie

FN konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) artikkel 30 slår fast at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til å delta i kulturlivet på lik linje med andre, og at tiltak skal iverksettes for å sikre lik tilgang. Studier peker på at personer med utviklingshemming i bofellesskap som har behov for bistand ikke har reelle muligheter til å velge aktiviteter i hverdagen fordi struktur og rammer setter begrensninger for å kunne ta individuelle hensyn (Guddingsmo, 2019 i Tøssebro, 2019). Videre er det stor etterspørsel etter støttekontakter (se for eksempel Witsø og Kittelsaa i Tøssebro, 2019). Tilbakemeldinger fra funksjonshemmedes organisasjoner viser at tilgjengelighet er et problem. Økonomi, tilgjengelighet til ledsager og transport er også av avgjørende betydning for deltakelse (NAKU, 2022).

NAKU savner gjennomføringsperspektivet i temaplanen når det gjelder hvordan tilgjengelighet av tilbud, tilgang til støtte/ oppfølging ved aktiviteter og tilgjengelighet av transportmidler til fritidstilbud skal foregå.

Temaplanen del 1 tar i liten grad opp temaet ferie. CRPD forplikter statene til å «sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til tjenester fra dem som har ansvar for å organisere fritids-, reiselivs-, fornøyles- og idrettsaktiviteter». Ferie, for eksempel mulighet for å reise og oppleve noe nytt utenfor nærområdet, er en sentral del av fritida. Personer med utviklingshemming ønsker på lik linje med andre å reise på ferie, men har ikke den samme muligheten.

I Helsedirektoratets veileder, Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming, er ferie omtalt. Veilederen beskriver at personer med utviklingshemming som ønsker å dra på ferieturer skal gis mulighet til det, og at partene bør sammen finne gode løsninger. Veilederen gir også eksempler på hva som kan være gode løsninger for å realisere feriereiser, som bl.a. begrenset turnusperiode med lange vakter og inkluderte fridager.

NAKU anbefaler Sandefjord kommune å trekke inn mål om hvordan ferie kan realiseres i temaplanen. Les mer om ferie her <https://naku.no/kunnskapsbanken/utviklingshemming-og-ferie>

Velferdsteknologi

NAKU vil anerkjenne at Temaplanen redegjør godt for muligheter knyttet til velferdsteknologi. Vi vil allikevel dele relevante forskningsstudier som omhandler velferdsteknologi for personer med utviklingshemming. Dere finner studiene omtalt i eget kapittel til NAKUs høringsinnspill på Nasjonal helse- og samhandlingsplan, i [denne saken på naku.no](#).

Boligløft

Vi viser til omtale om bolig tidligere i dette dokumentet, og i temaplanen. NAKU vil anbefale Sandefjord kommune å følge Husbankens arbeid for å styrke boligområdet for personer med utviklingshemming. Husbanken har nylig lansert egne sider med tittel, [Boliger til personer med utviklingshemming](#) og vi gjør også oppmerksom på at det er utviklet en [lettlest utgave](#).

Vi anbefaler Sandefjord kommune å se til erfaringer fra [VUBB-prosjektet](#), som er et prosjekt initiert av Husbanken og som handler om personer med utviklingshemming valgfrihet over egen bosituasjon. Fire kommuner i Trøndelag deltar i prosjektet.

Kompetanse, kvalitet og ledelse.

Temaplanen del 1 redegjør godt for fremtidige kompetanse-, kvalitet- og ledelsesbehov, men NAKU vil anbefale kommunen å utvikle en målrettet plan for hvordan for eksempel rekruttering og kompetanseheving konkret skal gjennomføres i årene fremover.

Vi vil tipse om at NAKU har omtalt hvordan flere kommuner har benyttet vurderingsskjemaet fra Helsedirektoratet, [dere finner omtalene på denne siden.](#)

NAKU har utviklet [Temasider om Helsedirektoratets veileder.](#) På Temasidene finnes fagtekster som er basert på forskning, verktøy, gode eksempler fra praksis og andre ressurser som kan være til støtte i arbeidet med å innfri krav og anbefalinger i Helsedirektoratets veileder, og som vil være aktuelle knyttet til kommunens Temaplan.

Vennlig hilsen

Aud Elisabeth Witsø

Førsteamanuensis og Leder, NAKU

Frode Dragsten

Rådgiver, NAKU

Referanser

AFI- rapport 04-2019, Veier mot målet- arbeidsinkludering for personer med utviklingshemming.

Hentet fra [Rapport: Veier mot målet | Naku](#)

Helsedirektoratets (2021) Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming. Nasjonal veileder.

Husbanken (2023) Boliger til personer med utviklingshemming.

<https://www.husbanken.no/person/boliger-til-personer-med-utviklingshemming/>

NAKU 2007. Helseoppfølging av personer med utviklingshemming- rapport

NAKU 2021. Temasider om Helsedirektoratets veileder.

<https://naku.no/kunnskapsbanken/helseopp%C3%B8lging-av-personer-med-utviklingshemming-rapport>

NAKU 2022. Kultur og fritid. <https://naku.no/kunnskapsbanken/kultur-og-fritid>

NAKU (2021) Temasider om Helsedirektoratets veileder om, Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming.

NOU 2016:17. På lik linje- Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming

St.meld. nr 8, (2022-2023). Menneskerettigheter for personer med utviklingshemming.

Det handler om å bli hørt og sett

St.meld.nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmede barrierer

St.meld. St. 45 (2012-2013) Frihet og likeverd- Om mennesker med utviklingshemming

Tøssebro, J. (2019) Hverdag i velferdsstatens bofellesskap. Oslo: Universitetsforlaget.